

SLIKAR JOSIP BOTTERI (Odlomci iz neobjavljene studije)

Vladimir Rismondo

UDK 75.036 (497.13 Split) "19"

Stručni rad

Vladimir Rismondo

Split, Sedejeva 3.

U lirski intoniranoj studiji o splitsko-makarskom slikaru Josipu Botteriju plastično se i poetski ocrta duhovno ustrojstvo umjetnika, ambijenta Splita i Makarske iz čega izrasta izražajno umjetnikovo djelo.

Lik Josipa Botterija¹ usjekao se u moje (u ono vrijeme još djetinjstvo) pamćenje u dalekim danima Prvog svjetskog rata, kad se Split nalazio (možda) u jednoj od najstatičnijih faza svoga postojanja. Ja sam već tada znao da postoje umjetnost i slikarstvo, i upravo sam promatrajući njega stvorio sebi jednu vrstu prototipa umjetnika.

Botterija sam, iz dana u dan, gledao na jednom od splitskih gatova gdje je on, skupa sa slikarom Mirkovićem, držeći dugu trstiku u ruci, pecao ribu. Bilo je to obično malo poslije zapada sunca, kad bi se sučelna obala s Palačom započinjala uranjati u vidovičevsku maglu² i kad su tri dimnjaka na tvornici cementa u zapadnom dijelu luke lijenim ispuštanjem uvis svojih dimova naglašavala učmalost u kojoj se grad nalazio. Na gatu nije bilo nikoga, osim ove dvojice mladih ljudi, za koje sam ja znao da se bave slikarstvom, što se,

¹ Josip Botteri rodio se 1893. godine u Trpnju. Najveći dio života proveo je u Splitu. Osnove slikarstva stekao je na slikarskom odjelu splitske Obrtničke škole kod Emanuela Vidovića. Slikarske studije nastavio je u Grazu. Izlagao je na mnogim skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu (Graz, Beč), te samostalno u Splitu 1934. i 1968. godine. Od 1946. živio je u Makarskoj gdje je radio kao nastavnik likovnog odgoja. Umro je 1969. godine u Makarskoj.

² Gledajući ova dva umjetnika uronjena u vidovičevski suton splitske luke, zamišljao sam da se u Splitu stvara grupa mladih slikara nadahnutih Vidovićem. Međutim, do stvaranja ove grupe nije došlo, ali Grgo Gamulin navodi kao Vidovičeve đake na njegovom slikarskom odjelu splitske Graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole 1913. godine J. Botterija i I. Mirkovića, uz M. Tolića, A. Zuppu, S. Bonaccija - Čiku, M. Žanka i K. Gattin (v. V. Rismondo, Oblici i slova, Split 1979., str. 256. i G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća, svezak drugi, Zagreb 1988., str. 176).

inace, vidjelo po njihovim kosama koje su bile bujnije i dulje nego kod običnih ljudi, te po kravatama koje su, skupa s naročitom umješnošću fazoniranim mekanim šeširima, naglašavale njihovu individualnost i duhovnu nezavisnost. To je sve bilo karakteristično za splitske boeme, kojih je bilo u ondašnjem Splitu mnogo, što posvjedočuje i prva zbirka pjesama Vladimira Čerine,³ jer su se u Splitu kao boemi odijevali i na svoj način živjeli i mladi ljudi, koji sami nisu bili umjetnici, ali su bili prijatelji umjetnika i oduševljeni ljubitelji umjetnosti. To pomalo naivno prilaznje umjetnosti, koje se često do kraja izivljavalo u samom izvanjskom dekoru, nazilo je svoje opravdanje u jednoj specifičnoj naivnosti i čistoći duha koju je ono odražavalo. I ta je ista čistoća ostala kao jedna od pozitivnih osobina duha onih koji su bili u ono vrijeme istinski, rođeni umjetnici, i koji su, prolazeći (uvijek ponosno) kroz sve nedaće što im je kasnije život nametao, htjeli da ostanu čisti i nepokolebljivi vjernici jednog vjerovanja koje su sebi kao životni put bili izabrali. Posebni životni put umjetnika te ostvarenja, koja je idući samo tim putem on bio pozvan da ostvari, po ondašnjim, pomalo bezazlenim shvaćanjima, zavisili su od svojstava koja su onoga koji ih je posjedovao postavljala u duboki i intimni dodir s nekim silama, koje se nisu smatrale samo kao obične zemaljske. Međutim, sigurno je da se Botteri, razvijajući se kao slikar, nije zadržao na ovakvoj poetici. Njegov snažni slikarski talent, koji se vrlo rano ispoljio u njegovom poznatom autoportretu, učinio je da se on brzo emancipirao od tih romantičarskih i specifično splitskih shvaćanja kojima su bili prožeti mladi ljudi iz njegove mladosti. Osim toga, ličnosti Ivana Meštrovića i Emanuela Vidovića, koje su lebdjele negdje u visinama iznad ondašnjeg misaonog splitskog obzorja, upozoravale su da stvaralaštvo u umjetnosti nije samo stvar talenta i nadahnuća. No može se slobodno vjerovati da je ono bezazleno, ali svakako idealističko shvaćanje, koje je bilo prisutno u duhovima mladih Splicićana s početka stoljeća, usprkos ozbiljnosti na koju ih je prisiljavala opora stvarnost u njihovim zrelim godinama, ostalo dalje zapretano u duhu Josipa Botterija, i poput žcrave pokrite gustim slojem pepela, podgrijavao njegov duh u časovima kad ga je sve, i lične nedaće koje su potjecale iz samoga grada, tjeralo na potpunu malaksalost. Jer, Prvi je svjetski rat svršio, i skupa s njime, poput dima, nestale su i mnoge iluzije kojima su se mnogi izuzetniji duhovi hranili. Nastalo je jedno novo doba koje nam se, gledano iz današnje perspektive, ukazuje kao kruto i krajnje realističko. Možda je bilo najgore upravo za umjetnike, a posebno za one koji su htjeli da budu samo umjetnici i, zato, nezavisni. Koliko god Split može izgledati kao grad koji je cijenio umjetnike i pokazivao se prema njima darežljiv, o čemu može pružiti svjedočanstva arhiv Galićeva Salona, ipak je stvarnost bila drukčija, posebno za onu vrstu umjetnika koji nisu imali bogatijih i utjecajnijih prijatelja, a u ovu je posljednju vrstu spadao i Botteri. Iako uvijek općenito priznat kao istinski slikarski talent, teško je dolazio do narudžbi (portreti splitskih načelnika) i teško je nalazio ljude koji su mu radove otkupljivali. Osim toga, uvijek teško bolestan, iako atletske konstitucije, nije bio sposoban da se hvata u koštac s jednom stvarnošću koja se njemu ukazivala kao nemilosrdna i svirepa. A upravo kao izraziti umjetnik, on je uvijek tražio samo svoj vlastiti izraz, što ga je skretalo s već utabanih staza kojima se naše slikarstvo općenito kre-

³ V. Čerina, *Raspeće* (pjesme), Split 1912.

talo, pa se i s te strane ukazivao kao čudak koji traži nešto što nitko ne traži, i koji radi nešto što nitko od ljudi njegove generacije ne radi.

Međutim, Botteri je, ostajući uporno dosljedan sam sebi i daleko od svijeta i od svega što se ukazivalo kao moderno i aktualno, stvorio izvorna i samo njemu svojstvena umjetnička djela. Bio je to dug i mučan put, i on se bio našao kao raspet, kao raspolutan na dva dijela. Prisiljen da u Splitu živi i da se u Splitu razvija kao slikar, on je teško mogao da u misaono konfuznoj splitskoj sredini pronađe pravoga sebe. On se našao u sukobu između svoga slikarskog instikta, koji je u njemu bio vrlo snažan, i svojih unutrašnjih trauma, za koje mu Split nije mogao dati ni rješenja ni duhovnih uporišta za koja bi se mogao uhvatiti. Zato je on, s jedne strane, kao slikar bio prisiljen da traži oslobođenje u predmetu onakvom kakav mu se on u svojoj goloj stvarnosti ukazivao, o čemu svjedoče njegove mrtve prirode, koje su uvijek daleko od umrtvujućih ateljerskih aranžmana i strukturalnih premjeravanja.

S druge strane, to su bila platna u kojima je Botteri, zapretan u mrakovima jedne bezizlazne i beskonačne noći, tražio izlaza u jednoj bogzna otkud prosijaloj traci svjetla.

Pišući pred više od pola stoljeća o Botteriju,⁴ posebno sam naglasio njegov unutrašnji život, duboku dramu što se u njemu svakodnevno odigravala, te posebna, njemu svojstvena osvjetljenja, kojima je on taj svoj (može se kazati) životni problem pokušavao riješiti, ali sam, u isto vrijeme, naslutio mogućnost da se on okrene k velikom suncu, te izrekne želju da se, skupa s njime, tom suncu veseli. Posebno sam ukazao i na dvojnost njega čovjeka i njega umjetnika. I možda je sve bila daleka slutnja onoga što će se s njime konačno dogoditi u Makarskoj, kamo se on poslije Drugog svjetskog rata definitivno preselio te doživio doba svog punog umjetničkog razvoja.

U sunčanom mitskom pejzažu Makaske i njezine neposredne okolice, Botteri je, zaboravljajući možda u sebi Botterija čovjeka, mogao kao slikar duboke senzibilnosti pronaći jedno veliko polje rada. A taj je pejzaž sam po sebi bio silovit.

Ovdje se radi, u prvom redu, o njegovim akvarelskim listovima, koje sam ja vidio i koji su, velikim dijelom, zauvijek za nas nestali, otkupljeni od nepoznatih ljudi koji su u Makarskoj ljetovali. Govoreći o tim listovima moglo bi se kazati također da je Botteri u njima nesvjesno tražio oslobođenje i od splitskog, stoljetnom historijom izmučenog ambijenta i specifične more, koja ga nije pratila samo u gradu već i u splitskom pejzažu, i koja je svojim gušenjima pojačavala njegova lična gušenja.

Među ove, na ovaj način doživljene pejzaže sakako spada i Botterijeva uljena mrtva priroda s voćem, koja je inspirirala stihove Tonča Petrasova Marovića i koji odišu upravo intimnošću doživljaja što je ta slika sugerira.⁵

Međutim, planina, koja se nadvisuje nad Makarskom, koja u časovima slave velikog sunca svoje dragocjeno, i gotovo prozračno ljubičasto daruje manjim kamenim masivima, koji kao da su se od nje otkinuli i prosuli (i to je upravo ono što podaje i bjelini žala, i ze-

⁴ V. *Rismondo*, Jozo Botteri (Izložba slika), Novo doba, Split, 14. 6. 1934. (pretiskano u V. *Rismondo*, Oblici i slova, Split 1979., str. 82-85).

⁵ T. P. *Marović*, Smokve na stolu (Uspomeni slikara Joze Botterija), Izložba slika Botteri - Gojak - Kukulj - Videka (katalog), Makarska (bez datuma).

nilu borova, i srebru maslina, njihovu posebnu ljepotu), u časovima sutona počima se pretvarati u nešto što je neizrecivo teško i što počima svojim naježurenim gromadama prijetiti nečim, što zapravo ne poznajemo i što nećemo možda nikada upoznati. I ta, u sutonu naviještena prijetnja ostaje nazočna kroz čitavu noć i, makar neki put nevidljiva, uvijek se nalazi u teškoj pozadini svih zbivanja koja se ondje sablasno događaju. Ona se nalazi u osvjetljenom zidu kućice na moru (osvijetljenome možda od svjećarica koja se tek uputila sa žala na kojem je bila usidrena) i na staklenoj plohi mora u luci (pod samom obalom) osvjetljenoj od električne lampe, a na kojoj lebdi lada čudom preobraćena u bestežinsku avet.

Botteri je u ovoj planini, koja je danju jedno, a noću postaje drugo, nastojao na neki način pronaći sebe.

On koji je kao izraziti slikar mogao tražiti sebe samo u izvanjskim stvarima, i u ovim istim stvarima htio da pronađe i znakove onoga, njemu neshvatljivoga što se u njemu događalo, uporno se obraćao noćnim pejzažima, tražeći rješenje nečega što ga je unutra u njemu mučilo i što se poput sablasti pred njegovim očima ljeskalo s, kao u snu, viđenih i u snu osvjetljenih ploha, tražeći jedno rješenje, koje mu taj snoviđeni svijet nije mogao dati. Jer ta osvjetljenja nisu mogla da riješe samu zagonetku, i ona su, naprotiv, samo odražavala bezizlaznost stanja u kojemu se zapravo on nalazio. Zagonetka je u Makarskoj ostala i dalje zagonetka, samo što je noćni pejzaž Makarske dahom beskrajnoga, što je iz njegovih mrakova neposredno disao, pružao najveće mogućnosti za njezino sve dublje i dublje raščlanjivanje u čudesnim varijacijama, što istinskom umjetniku pružaju sredstva kojima ga je njegova umjetnost obdarila.

IL PITTORE JOSIP BOTTERI

Vladimir Rismondo

Nello studio liricamente intonato sul pittore di Split (Spalato) e Macarsca, Josip Botteri, si dipinge plasticamente e poeticamente la disposizione spirituale dell'artista, l'ambiente delle due città da cui prese forma l'espressiva opera dell'artista.